

"Hakikat-i hariciye sahibi ise, ancak bir sanat olabilir, sâni olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz..." ifadelerini nasıl anlamalıyız?

Bir bina düşünelim, bu binanın ilk merhalesi plan ve proje kısmıdır; binanın bütün ayrıntıları ve keyfiyeti öncelik olarak bu plan ve programda tayin edilir. Bu kısımda işleyen ilim ve kaderdir. İşte binanın bu kısım ve merhalesine **"İmam-ı Mübin"** diyoruz.

Kainat aynı bu bina gibi, önce Allah'ın ilm-i ezeliyesinde tasarlandı ve planlandı, sonra vücuda çıkacak olan bu kainat, bu plan ve program üzere hareket eder, onun çizdiği hattın dışına çıkamaz; daha çok kainatın mazi ve müstakbelini temsil eder. Alem-i şehadetten çok, alem-i gayba bakar. Bir ağacın çekirdeği ve kökleri imam-ı mübini andırır ve adeta somut bir kader gibidir. Tabiat dedikleri mevhum şey, aslında kaderin bu manevi kalıbının, insan zihnindeki iz düşümüdür. Ama maddeci felsefe buna uluhiyet isnat ediyor.

"Kitab-ı Mübin" ise; o bina ve kainatın plan ve program kısmının, yani **İmam-ı Mübin'in** hayata geçirilmesi, harici bir vücut verilmesinin adıdır. Burada Allah'ın kudret sıfatı hükmeder ve iş görür. Mazi ve müstakbelden ziyade, şimdiki hale bakar, yani alem-i gaybdan çok, alem-i şehadeti temsil eder. Binanın **"İmam-ı Mübin"** kısmını mühendis tayin eder, binanın hayata geçirilmesi işini ise işçi ve ustalar yapar, burada mühendis **ilim sıfatı**, usta ve amele ise; **kudret sıfatıdır**.

Bu noktadan bakacak olursak, tabiat denilen şeyi planlayıp program haline getiren; kaderdir, bu plan ve programı eyleme ve amele dönüştürüp tatbik eden de; Allah'ın kudret sıfatıdır.